

Warsztaty antydyskryminacyjne

zeszyt **6**

Warsztaty antydyskryminacyjne

dla uczniów gimnazjów i szkół średnich

Raport **2011/12**

 **Otwarta
Rzeczpospolita**

**Warsztaty antydyskryminacyjne
dla uczniów gimnazjów
i szkół średnich**

zeszyt 6

Opracowanie graficzne

Michał Braniewski

Opracowanie raportu

Magda Utracka

TRUST FOR CIVIL SOCIETY
IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Projekt „Społeczeństwo przeciw nienawiści” jest realizowany przy wsparciu udzielonym przez Trust for Civil Society w Europie Środkowej i Wschodniej.

Warsztaty antydiskryminacyjne dla uczniów gimnazjów i szkół średnich

Warszawa, marzec 2013

Stowarzyszenie przeciwko Antysemityzmowi i Ksenofobii

Szanowni Państwo,

Dziękujemy za udział w projekcie warsztatów antydyskryminacyjnych „Zło może urosnąć - przeciw nienawiści”. Dzięki Państwa współpracy i chęci uczestniczenia w inicjatywie upewniamy się, że nasza praca ma sens. Mamy nadzieję, że skutecznie udaje nam się krzewić wśród młodzieży szkolnej tolerancję. Jednocześnie, przy okazji kolejnego projektu, liczymy na kontynuację współpracy z Państwa szkołą,

Paula Sawicka
Prezes Zarządu Głównego
Stowarzyszenia Otwarta Rzeczpospolita

Aby „Zło nie urosło”

Stereotypy i uprzedzenia funkcjonują w każdym społeczeństwie od bardzo dawna. Przyczyn stereotypizacji i formowania się uprzedzeń psychologowie upatrują w skomplikowanych procesach poznawczych. Paradoksalnie, w sposób nieskomplikowany, społeczności ulegają stereotypom, uprzedzeniom i powszechne się nimi posługują, czasem wręcz w sposób wyznawczy. Jaki wpływ na kształtowanie postaw społecznych mają stereotypy? Stereotyp - demon polskiego społeczeństwa XXI wieku, prekursor homofobii, uprzedzeń, zarzewie konfliktów i izolacji społecznej, czy naturalny odruch społeczny?

Na te i inne pytania *Otwarta Rzeczpospolita* starała się odpowiedzieć, realizując autorski projekt edukacyjny „Społeczeństwo przeciw nienawiści - kontynuacja”. Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom społecznym, nasze Stowarzyszenie podjęło działania, których zadaniem jest kształtowanie wśród młodzieży postaw sprzeciwu wobec konsekwencji powszechnej stereotypizacji. To właśnie zakorzenione w Polakach przekonania i uprzedzenia, oparte na wewnętrznych i niczym niewyjaśnionych sądach, są przyczyną homofobii (zjawiska nieobcego w Polsce), licznych przejawów ksenofobii i dyskryminacji, nierzadko także przemocy, a w konsekwencji wykluczenia społecznego osób, które stają się ofiarami sloganów: „Inny = gorszy”.

Projekt edukacyjny autorstwa *Otwartej Rzeczpospolitej* koncentrował się na dotarciu do osób młodych (uczniów gimnazjów, liceów), których postawy społeczne można kształtować poprzez propagowanie dobrych praktyk: szacunku wobec drugiego człowieka, walki z antysemityzmem, rasizmem, homofobią i dyskryminacją.

Hasłem przewodnim, które przyświecało realizacji projektu, jest przestroga Marka Edelmana, że „Zło może urosnąć”. Idąc w ślad za jego słowami zrealizowaliśmy projekt, którego celem było zapobieganie formowaniu się i bezmyślnemu utrwalaniu postaw nacechowanych pogardą dla drugiego człowieka. Celem projektu było także przekazanie młodym ludziom idei istnienia przestrzeni publicznej, w której stereotypy nie decydują o szacunku do drugiego człowieka; przedstawienie konsekwencji zakorzenionych głęboko uprzedzeń. Apolityczny

charakter projektu sprawił, że cieszył się on uznaniem i aprobatą w środowiskach szkolnych, w których został przeprowadzony.

Projekt ten miał również na celu wskazanie ścieżki aspiracyjnej dla społeczeństwa polskiego, dzięki podążaniu którą, osiągnięcie odpowiednio wysokiego poziomu etyki życia społecznego będzie możliwe.

Otwarta Rzeczpospolita postawiła na pracę u podstaw. Jest to, naszym zdaniem, najskuteczniejszy sposób walki z antysemityzmem, rasizmem oraz innymi przejawami dyskryminacji i nienawiści.

Chcieliśmy, żeby uczniowie wystrzegali się nienawiści i pogardy wobec każdego człowieka; uczyć, że każdemu należy się szacunek.

Dzisiaj jest rzeczą niezwykle ważną, żeby promować podobne inicjatywy - pozbawione jakiegokolwiek warstwy politycznej, a zajmujące się jedynie etyką życia społecznego. Żeby uczyć młodzież żyć bez nienawiści. To też staraliśmy się robić i - wnioskując z liczby zrealizowanych warsztatów oraz ocen uczniów i nauczycieli - w dużej mierze nam się udało.

Źródłem satysfakcji może być dla nas liczba zrealizowanych lekcji z tolerancji. W 2011 roku oraz w 2012 roku przeprowadziliśmy ponad 100 warsztatów antydyskryminacyjnych na terenie całej Polski, w województwach: śląskim, małopolskim, łódzkim, opolskim, lubuskim oraz mazowieckim. Ponad 3000 uczniów oraz 100 pedagogów wzięło udział w naszych zajęciach.

W sierpniu 2012 roku, na zaproszenie Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wielkopolskim, wzięliśmy udział w Festiwalu Muzycznym WOOD-STOCK w Kostrzynie nad Odrą. Zorganizowaliśmy cykl debat z uczestnikami Festiwalu na temat mowy nienawiści oraz przeprowadziliśmy warsztaty antydyskryminacyjne poruszając kwestię tolerancji w dzisiejszym świecie.

Raport „Warsztaty antydyskryminacyjne dla uczniów gimnazjów i szkół średnich” stanowi podsumowanie naszej rocznej pracy. W niniejszej publikacji znajdują się nie tylko relacje trenerów i pracowników Stowarzyszenia *Otwarta Rzeczpospolita*, ale przede wszystkim opinie osób oraz przedstawicieli instytucji z którymi współpracowaliśmy w ramach realizowanych warsztatów antydyskryminacyjnych.

Z nadzieją czekamy na możliwość kontynuacji programu edukacyjnego w 2013 roku.

Magda Utracka
koordynatorka programu

Jak uczymy tolerancji?

Pierwsza część naszych warsztatów skupia się na wspólnym poznaniu się oraz zżyciu grupy. Pokazaniu różnic między jednostkami oraz zwróceniu uwagi, na tezę, że społeczeństwo, naród czy każda inna zbiorowość ludzi nie jest całościowym tworem, tylko zbiorem pojedynczych elementów różniących się między sobą. Część ta ma za zadanie zwiększenie również samoświadomości uczniów.

Część edukacyjna koncentruje się na wytłumaczeniu, przyswojeniu i zrozumieniu podstawowych pojęć określających rodzaje dyskryminacji, z którymi uczniowie mogą spotkać się w codziennym życiu. Prócz poznania definicji, wypracowują sposoby na przeciwdziałanie ich przejawom, prowadzą dyskusje, pracują na własnych doświadczeniach oraz biorą udział w ćwiczeniach wyobrażeniowych - analiza doświadczenia. W tej części odwołujemy się do takich pojęć, jak:

- Narodowość a obywatelstwo
- Mono- i wielokulturowość
- Stereotypy
- Uprzedzenia
- Dyskryminacja
- Seksizm
- Homofobia
- Ksenofobia
- Rasizm
- Islamofobia
- Antysemityzm

Uczestnicy warsztatów mają możliwość poznania podstaw kultury żydowskiej: najważniejszych świąt, zwyczajów oraz historii polsko - żydowskiej. W zależności od potrzeb uczestników (na przykład miejsca ich zamieszkania) poruszamy też w mniejszym lub większym stopniu tematykę historii Romów w Polsce, oraz ich kultury. Skupiamy się również na tym, **jak istotna jest wiedza** na temat innych kultur podając przykłady zróżnicowania wierzeń religijnych. Uczniowie zapoznają się z wielkimi religiami świata.

W czasie trwania warsztatów chcemy pozwolić uczestnikom na otwarte głoszenie swoich poglądów, jak i swoich obaw związanych z poruszonymi tematami. Zachęcamy ich do prowadzenia modelowanych dyskusji, gdzie mają

możliwość rozwinięcia umiejętności argumentowania i formułowania jasnych wypowiedzi, lub odgrywania dram, które pomagają im w rozwinięciu empatii i śmiałości. W tym wypadku rolą naszych trenerów jest kontrola dynamiki grupy oraz zapewnienie każdemu uczestnikowi bezpieczeństwa i dobrego samopoczucia. W zależności od otwartości klasy dysponujemy całym wachlarzem technik: od mini wykładów, poprzez prace grupowe, tworzenie plakatów po wymienione już wcześniej odgrywanie dram lub prowadzenie dyskusji.

Z mojego punktu widzenia problematyczne było zachowanie pewnego rodzaju obiektywizmu wobec niektórych opinii wygłaszanych przez uczestników, tych wypowiedzi, które kłóć się z moim własnym światopoglądem. Mimo lat nauki i przebytych warsztatów poświęconych komunikacji, dopiero kontakt z uczniami z różnych środowisk wyrobił pewną naturalność postawy „nieoceniania”. Po pierwszych spotkaniach, gdy trzeba wstrzymywać automatyczne reakcje, przychodzi taki warsztat, na którym dzieje się to naturalnie, a trener daje sobie i uczniowi przyzwolenie na własną wizję świata. Taka „asertywność” poprawia kontakt z uczestnikiem realizowanych przez nas zajęć.

A co na to uczniowie?

Uczestnicy warsztatów w zdecydowanej większości podchodzili do zajęć z entuzjazmem. Bardzo lubili pracę w małych grupach - od 2 do 4 osób. Była to pewna forma łagodnej rywalizacji, do której są przyzwyczajeni, połączonej z zabawą. Odgadywanie haseł, wypracowywanie pojęć, czy „na punkty” czy nie, świetnie ich aktywizowało.

Do moich ulubionych ćwiczeń należał „eksperyment z kciukami”. Uczniowie w większości przypadków wchodzili w role, ale łatwo też z nich wychodzili po zakończeniu ćwiczenia. Często byli tak zaintrygowani tym, co się stało, że chcieli poznać prawdziwe eksperymenty dotyczące tematu, historię Jane Elliot lub Zimbardo. Na szczęście mogłam przedstawić im pokrótce te najsłynniejsze, co owocowało nieraz burzliwą wymianą poglądów. Dodatkowym plusem był fakt, iż takie „ciekawostki” łatwo i chętnie zapamiętywali.

Anna Mikucka
trenerka antydyskryminacyjna

Otwarta Rzeczpospolita na przystanku WOODSTOCK

W dniach 2 - 4 sierpnia zespół edukacyjny Stowarzyszenia *Otwarta Rzeczpospolita* na zaproszenie Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wielkopolskim przeprowadził cykl szkoleń i debat antydyskryminacyjnych podczas XVIII edycji Festiwalu Woodstock w Kostrzynie nad Odrą.

Przez dwa dni Festiwalu *Otwarta Rzeczpospolita* prowadziła warsztaty antydyskryminacyjne i debaty na temat tolerancji, wielokulturowości, tożsamości kulturowej i praw człowieka.

Zajęcia cieszyły się dużym zainteresowaniem uczestników Festiwalu. Dyskusje były konstruktywne i zaskakujące. Trzeba podkreślić, że uczestnicząca w zajęciach młodzież była starsza od młodzieży szkolnej, z którą zazwyczaj prowadzi warsztaty Zespół Edukacyjny *Otwartej Rzeczpospolitej*. Szkolenia miały więc inną formę niż zazwyczaj. Rozmowa oscylowała pomiędzy tematami o stereotypach i uprzedzeniach, ale też pomiędzy zagadnieniami dotyczącymi nastrojów, jakie panowały podczas EURO 2012 roku, sytuacji imigrantów w Polsce oraz polskich emigrantów za granicą, prawach człowieka - szczególnie karze śmierci.

Policjanci z Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wielkopolskim docenili obecność Stowarzyszenia *Otwarta Rzeczpospolita* w Wiosce Policyjnej Festiwalu, sami chętnie uczestniczyli w warsztatach, oraz wyrazili chęć ponowienia współpracy w kolejnym, 2013 roku.

Natalia Wiszniewska
trenerka antydyskryminacyjne

Lubuscy policjanci w jednej sprawie ze Stowarzyszeniem *Otwarta Rzeczpospolita*

Rok 2012 w kontekście obecności Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej w Gorzowie Wielkopolskim, na Przystanku Woodstock w Kostrzynie nad Odrą, był czasem przełomowym. „Wioska Policyjna” pojawiła się pierwszy raz na wzgórzu Akademii Sztuk Przepięknych, w sąsiedztwie Muzeum Powsta-

nia Warszawskiego. Hasło przewodnie działań policjantów na wspomnianym festiwalu naznaczyło wybór instytucji, partnerów, którzy w profesjonalny sposób przeprowadzili warsztaty na woodstockowym wzgórzu. To hasło to: „Respekt, Szacunek, Tolerancja”. Wybór padł na Stowarzyszenie *Otwarta Rzeczpospolita*. Kiedy przedstawiliśmy Stowarzyszeniu ideę naszego przedsięwzięcia spotkaliśmy się ze 100% pozytywnym odbiorem naszej propozycji. Byliśmy dumni, że możemy współpracować z ludźmi, których misją jest otwieranie ludzkich umysłów na człowieczeństwo i tolerancję.

Przedstawicielki Stowarzyszenia po wszystkich pisemnych i telefonicznych ustaleniach pojawiły się na terenie Przystanku Woodstock 2012. Magda Utracka (koordynator), Maria Kordalewska, Natalia Wiszniewska i Karolina Kurkowska ze Stowarzyszenia *Otwarta Rzeczpospolita* z Warszawy na podstawie przygotowanych filmów oraz prezentacji multimedialnych zaprezentowały problem dyskryminacji grup mniejszościowych, antysemityzmu, rasizmu, ksenofobii, islamofobii, chrystianofobii, homofobii, neonazizmu, mowy nienawiści, kulturowości i tolerancji. Zainteresowanie i poziom debaty na warsztatach utwierdził organizatorów „Wioski Policyjnej” w przekonaniu, że współpraca ze Stowarzyszeniem *Otwarta Rzeczpospolita* była i jest potrzebna, a tematy poruszane na zajęciach były arcyciekawe i bardzo potrzebne. Młodzi woodstockowicze zadawali pytania, spierali się, wyrażali swoje opinie, co w profilaktyce jest bardzo cenne. Spotkania z młodymi uczestnikami Przystanku Woodstock dały nadzieję na to, że bardzo blisko NAS rozwija się świadome tolerancyjne społeczeństwo, które może popchnąć zmiany w NASZYM kraju ku lepszemu spychając w otchłań mowę nienawiści.

Woodstockowy tygiel osobowości dał siłę policyjnej profilaktyce, a tematyka prowadzonych w „Wiosce Policyjnej” warsztatów wspólnie ze stowarzyszeniem *Otwarta Rzeczpospolita* stanowi priorytet działań lubuskiej Policji na równi z profilaktyką uzależnień, przemocą w rodzinie, handlem ludźmi i cyberprzemocą. Współpraca ze Stowarzyszeniem daje nam możliwość ciekawego i odpowiedzialnego spojrzenia na drugiego człowieka...

Opracowanie: kom. Piotr Wiśniewski
Zespół ds. Profilaktyki Społecznej, Nieletnich i Patologii
Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp'

Relacje nauczycieli

„W naszym społeczeństwie jeden człowiek przed drugim czuje lęk. Nie tyle boi się go, ile obawia się, że ten drugi człowiek jest inny”.

Peter Fonda

Ministerstwo Edukacji Narodowej ogłosiło rok 2012/2013 „Rokiem Bezpiecznej Szkoły”, w którym priorytetem ma być wychowanie młodzieży w duchu odpowiedzialności i współpracy. Doskonałym sposobem na kształtowanie takich właśnie postaw są koła wolontariatu, działające zarówno w szkołach jak i poza nimi. Wolontariat, szczególnie dziś, powinien stać się niezbędnym narzędziem w wychowaniu młodzieży. Pomaganie innym przynosi oczywiste korzyści osobom potrzebującym, ale ofiarujący pomoc zyskują dużo, dużo więcej - otwierają się na drugiego człowieka, dzielą się swoim czasem i umiejętnościami. Czują się potrzebni i ważni dla innych. Doświadczenie pokazuje, że dzięki temu łatwiej jest im stawić czoła problemom i wszelkim życiowym wyborom.

Dnia 30 listopada w Zespole Szkół Ogólnokształcących w Opocznie odbyły się warsztaty na temat dyskryminacji i potrzeby tolerancji we współczesnym świecie. Poprowadziły je trenerki ze stowarzyszenia *Otwarta Rzeczpospolita*, które przybyły na zaproszenie opiekunek Szkolnego Koła Wolontariatu „Podaruj siebie”, działającego przy ZSO. Stowarzyszenie to powstało w 1999 roku, z potrzeby przeciwdziałania antysemitki i ksenofobicznym uprzedzeniom odżywającym w polskim społeczeństwie. Podstawowe cele stowarzyszenia to przede wszystkim przeciwdziałanie wszelkim formom dyskryminacji godzącym w wolność człowieka oraz propagowanie postawy otwartości i poszanowania dla odmienności etnicznej, religijnej, kulturowej i społecznej. W warsztatach uczestniczyły dwie grupy młodzieży. Zajęcia prowadzone były w sposób kreatywny, twórczy, tak, aby zaktywizować młodych ludzi do rozmowy. Młodzież miała możliwość wypowiedzenia się na wiele ważnych kwestii, dotyczących inności, odmienności drugiego człowieka. Dowiedzieli się, że niemal na każdym kroku spotykają się ze stereotypami i uprzedzeniami, nie mającymi żadnego racjonalnego uzasadnienia. Uczniowie dowiedzieli się,

na czym polega dyskryminacja rasowa, religijna, ze względu na orientację seksualną, płeć i dlaczego trzeba walczyć z każdym przejawem nietolerancji. W każdym momencie to my sami możemy stać się obiektem dyskryminacji. Liczne pytania do prowadzących potwierdziły, że takie inicjatywy są potrzebne i słuszne!

Katarzyna Kobierska, Karina Larecka
Zespół Szkół Ogólnokształcących w Opocznie

Warsztaty prowadzone przez trenerów *Otwartej Rzeczypospolitej* są dla uczniów nie tylko okazją do poszerzenia wiedzy na temat sytuacji grup mniejszościowych w Polsce, ale także szansą głębszego przeżycia i przemyślenia sytuacji osoby dyskryminowanej. Takie „osobiste przepracowanie” uniwersalnych mechanizmów stereotypizacji Innego - Obcego często staje się dla młodych ludzi inspiracją do działania na rzecz praw człowieka, przeciwdziałania dyskryminacji i wykluczeniu, aktywnego sprzeciwu wobec przejawów różnego typu agresji w najbliższym otoczeniu.

Zróżnicowane metody i formy pracy trenerów *Otwartej Rzeczypospolitej* umożliwiają im dotarcie do wszystkich członków grupy. Zajęcia są także doskonałą okazją do integrowania klasy, sprzyjają głębszemu wzajemnemu poznawaniu się uczniów i uczennic, stwarzają możliwość doskonalenia kompetencji interpersonalnych.

Zagadnienia poruszane podczas warsztatów wpisują się w założenia programów nauczania historii, języka polskiego, wiedzy o społeczeństwie, wiedzy o kulturze i etyki - są zatem doskonałą okazją do rozwinięcia realizowanych już podczas lekcji tematów lub mogą stanowić wprowadzenie do podejmowanych później zagadnień.

Udział w warsztatach może okazać się cennym doświadczeniem zarówno dla grup dopiero „wchodzących w temat”, jak i tych już wcześniej pracujących nad zagadnieniami wielokulturowości czy dyskryminacji. „Początkujący” zostaną szeroko i starannie wprowadzeni w ich tematykę, dla grup bardziej zaawansowanych zajęcia będą okazją do pogłębienia refleksji na interesujące ich tematy.

Anna Włodek
II Liceum Ogólnokształcące
im. Stanisława Staszica w Tarnowskich Górach

1 3 grudnia gościliśmy w szkole przedstawicieli Stowarzyszenia Przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii *Otwarta Rzeczpospolita*, którzy w ramach projektu edukacyjnego „Zło może urosnąć - przeciw nienawiści” przeprowadzili zajęcia warsztatowe z młodzieżą. Uczniowie mieli okazję do pogłębienia swojej wiedzy i do dyskusji na temat dyskryminacji, nietolerancji i wielokulturowości. Zajęcia miały charakter dyskusji, pracy w grupach i scenek rodzajowych. Młodzież uznała, że tego typu spotkania powinny odbywać się częściej

Katarzyna Grużewska

LXV Liceum Ogólnokształcące

z Oddziałami Integracyjnymi im. gen. Józefa Bema w Warszawie

Ankieta ewaluacyjna

W celu sprawdzenia efektywności warsztatów antydyskryminacyjnych proponowaliśmy uczniom wypełnianie przygotowanej przez Zespół Edukacyjny ankiety ewaluacyjnej. Ankieta przeprowadzana była po warsztatach i badała wrażenia uczniów, atrakcyjność proponowanych ćwiczeń i aktywności, oraz ocenę prowadzenia zajęć przez trenerów.

Ankieta składała się z ośmiu pytań dotyczących wyżej wymienionych zagadnień, uczniowie mogli zaznaczać swoje odpowiedzi na pięciostopniowej skali (1 - „zdecydowanie tak”, 2 - „raczej tak”, 3 - „nie mam zdania”, 4 - „raczej nie”, 5 - „zdecydowanie nie”).

Ankieta przeprowadzona została na grupie 302 uczniów szkół gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych w siedmiu różnych szkołach. Ankieta była całkowicie anonimowa, a udział w niej dobrowolny.

Poniżej prezentujemy uzyskane odpowiedzi na niektóre pytania.

- Na pytanie: „*Czy zajęcia Ci się podobały?*” ponad 85 procent badanej grupy uczniów odpowiedziało: „**zdecydowanie tak**” lub „**raczej tak**”, podczas gdy tylko 5 procent odpowiedziało: „raczej nie” lub „zdecydowanie nie”.
- Pytanie: „*Czy odpowiadała Ci forma prowadzenia zajęć?*” przyniosło wynik ponad 87 procent uczniów odpowiadających: „**zdecydowanie tak**” lub „**raczej tak**”, za „raczej nie” nie opowiedział się żaden uczeń, „zdecy-

**Warsztaty antydyskryminacyjne
dla uczniów gimnazjów
i szkół średnich**